

PURPPURANTEKIJÄ,

Aarne Haapakoski (374 s.) WSOY 1951

Historiallinen romaani, joka ajoittuu n. 450 e.Kr (eli n. 2500 vuotta taaksepäin) keskittyen Foinikiaan, Persiaan ja Kreikkaan.

Romaanin takakannessa kerrotaan että 'romaani kuvaa Hadoram Purppurantekijän ja hänen kauniin rakastettunsa Esterin kohtalot punoutuen tuon ajan mahtimiesten kohtaloihin'.

Hadoramin perhetaustaa

Hadoram on kotoisin Tyyrosta ja perheeseen kuuluu isä **Ahir Nahoninpoika**, joka on 2. polven Tyyron juudealaisia. Hän on jatkanut isänsä **Nahonin** aloittamaa ja harjoittamaa karavaanikauppaa ja viljan tuontia Egyptistä sekä toimien myös tuomarin virassa. Nahon on perustanut purppuranvärjäämön, jota Ahir apunaan pojat **Hadoram ja Jotam** ovat hoitaneet. Hadoramilla on siis veli Jotam, joka on 4 vuotta vanhempi ja luonteeltaan huikentelevainen ja ilkeä. Hadoramin ja Jotamin äiti on **Abigail**, köyhän juudealaisen tytär Akkosta. Äiti on luonteeltaan vaatimaton eikä koskaan unohda köyhää alkuperäänsä.

Hadoramin paras ystävä on **Mattan**, kaupungin rikkaimman laivanvarustajan poika, 3 vuotta häntä vanhempi laivurinoppilas.

Ester on rahanvaihtaja Sikemin tytär Jerusalemissa, kaukainen sukulainen, joka isän kuoltua joutuu sukulaisensa **Mardokain** holhoukseen (Mardokai toimii virkamiehenä Persian hovissa). Holhoojansa luokse matkustaessaan hän vierailee Hadoramin kotona ja nuoret rakastuvat.

Kirja on jaettu sisällysluettelon mukaan viiteen eri kirjaan kaupunkien nimien mukaisesti eli Ensimmäinen kirja:Tyyro, Toinen kirja:Damasko, Kolmas kirja: Tarso, Neljäs kirja: Sardes ja Viides kirja; Susa, ja jokaisessa kirjassa Hadoram kertoo vaiheistaan kyseisissä kaupungeissa pääasiassa minä-muodossa.

Kirjan juoni yksinkertaistettuna:

Ensimmäinen kirja: Tyyro

Hadoram aloittaa 1. kirjan kotikaupungistaan Tyyrosta **profeetta Hesekielin** kirjoitusta lainaten ja myös itse sitä ylistäen ja kertoen laveasti sen ajan kaupankäynnistä. Hän kuvaa tyyrolaista purppuraa, meressä elävistä simpukkaeläimistä saatavaa väriainetta, joka on väriltään kuin kypsä kirsikka – jonka tyyrolainen **Herkules** jo kuningas **Miinos** ensimmäisen aikana keksi. Purppuranteon taito on heidän perheessään ja on kunnia-asia jatkaa tätä perinnettä. Heidän purppuravärjäämönsä on alallaan Tyyron suurin. Tästä hänen nimensäkin juontuu eli **Hadoram Purppurantekijä**.

Hadoram täyttää 20 vuotta ja isä on järjestänyt täysi-ikäisyyden kunniaksi suuret juhlat, jossa on mukana ystäviä ja kauppakumppaneita. Isä ja vieraat ylistävät **Hadoramia** ja **Jotam** vihastuu puheista.

Purppuravärjäämössä työskennellessään Hadoram huomaa, että kallisarvoista nardusöljyä on kadonnut ja isäkin on saanut vihiä kaitsijaorjansa kautta asiasta. Lopulta Jotam paljastuu varkaaksi ja isä tuomitsee hänet kahleorjaksi orjien joukkoon työskentelemään purppuravärjäämöön, nukkumaan orjien huoneessa ja syömään orjien ruokaa ja ilmoittaa, ettei Jotam ole enää hänen poikansa vaan orjansa. Myöhemmin Jotam karkaa ja yrittää siepata **Esterin** mukaansa juotettuaan hänelle unijuomaa. Asia paljastuu kuitenkin Hadoramille ja Ester saadaan kunnialla kotiin. Tämän jälkeen isä kiroaa Jotamin lopullisesti ja Hadoramista tulee isän perillinen. Myöhemmin Hadoram ja Ester kihlautuvat ja Hadoramin isä pyytää Esterin holhoojalta virallisesti morsiamen kättä ja määrittelemään hinnan, joka juudealaisen tavan mukaan Hadoramin olisi maksettava.

Alkaa kiiriä tietoja **Dareoksen** suurista sotavarusteluista. Ilmenee myös vakoilijoita. Kapakkatappelussa päänsä loukannutta miestä paikkaillaan ja päästä löytyy helleenien kirjoitusta – tiedot Tyyrossa valmistettavista sotalaivoista, valmiit ja rakenteilla olevat laivat, kuntoisuus ja varusteet.

Harodam on kuvannut välillä myös kolmoistragedian, jossa päähenkilöinä ovat värjäysmestari Adam, hänen nuori vaimonsa **Edla** ja Edlan rakastaja **Samon**. Edlan kivittäminen on kuvattu samoin Samonin kärsimys hänen joutuessaan seuraamaan tapahtumaa.

Hadoram joutuu lähtemään Damaskoon maksamaan isän velkoja damaskolaiselle **Hafram Edomilaiselle** villoista ja kankaista ja saa mukaan suuren summan rahaa. Isä oli sairastellut paljon mutta Hadoramin lähtiesä on toipumaan päin. Hadoram lähtee Damaskoon mukanaan vyö, rahakukkaro ja sinettisormus sekä paljon isän hyviä neuvoja. Kuljeskelevista sadunkertojista erityisesti varoiteltiin. Nyt siis rakastavaisten tiet eroavat.

Toinen kirja: Damasko

Hadoramin saapuessa Damaskoon hän ei löydäkään **Hafram Edomilaisen** asumusta ja joutuu ryöstetyksi pelattuaan ja juopoteltuaan sadunkertojien kanssa. Hän herää verissään **Lucas Hasamonin** talossa kuohilasorjien huoneessa. Hänelle selviää että hänet on tietämättään myyty orjaksi orjakauppiaille. Hän ystäväystyy **Amalek Kreetalaisen** kanssa. Hän pääsee pakenemaan orjatalosta ja pääsee Amalekin vaipan turvin Hafram Edomilaisen luo kertoen hänelle ryöstöstä. Hafram Edomilainen lupaa auttaa ystävänsä poikaa antamalla Hadoramille muulit kotimatkaa varten. Muulit osoittautuvat todella huonokuntoisiksi ja haavoittuneen Amalekin hidastaman matkankulun vuoksi heidät saadaan kiinni ja he joutuvat palaamaan orjataloon Damaskoon molemmat haavoittuneina.

Hadoram tutustuu **Menokiin**, häntä hoitavaan lääkäriin josta tulee hänen ystävänsä. Menok kertoo isäntänsä Lucas Hasamonin liiketoimista, joiden mukaan Hasamon on sitoutunut maksusta kuohitsemaan kaikki satraappikunnasta vuosittain verona tulevat poikalapset ja lähettämään heidät sitten Susaan. Menok kertoo että Persian valtakunnan kahdestakymmenestä satraappikunnasta kannetaan vuosittain verona yhteensä lähes kaksituhatta kuohilaspoikaa.

Hadoram yrittää taas paeta mutta joutuu kiinni ja tutustuu Lucas Hasamonin vaimoon **Siseraan**. Ystävä Menok on saanut puhuttua hänet Lucas Hasamonin kirjuriorjaksi, jolloin hän päätyy kuohitsemiselta ja Hadoramin miehuus säilyy (tavalliset orjat kuohittiin). Hän tutustuu työssään myös **Theodotaan**, Lucas Hasamonin orjaan, jolla on erikoisasema orjien joukossa - Lucas on maksanut hänestä sata hopeasekeliä. Hadoram miellyttää molempia naisia ja hän ystäväystyy molempien kanssa, Siseran kanssa hän pääsee intiimiin suhteeseen mutta Theodotan kertomat tarinat vaikuttavat hänen mieleensä siinä määrin että tajuaa Theodotan liittyneen hänen kohtaloonsa ikiajoiksi.

Lucas Hasamonille syntyy esikoinen. Hadoram tapaa sattumalta veljensä Jotamin, joka kuitenkin katoaa. Menok paljastaa että Jotam on myynyt Hadoramin kaksitoista kuunkiertoa sitten Lucas Hasamonille kahdestakymmenestä sekelistä. Hadorak tajuaa, että tuolloin viinituvassa hänelle annettiin juoman sekaan unilääkettä jonka jälkeen hänet ryöstettiin. Hän tajuaa että Jotam on Hasamonin vakituinen orjienhankkija. Hän päättää kostaa veljelleen. Hän yrittää mennä puhumaan Lucas Hasamonille kaupan perumista, mutta hänet kolkataan ja hän joutuu vankilaan. Hän joutuu orjana Sardesiin Lyydian pääkaupunkiin.

Kolmas kirja: Tarso

Tarso sijaitsee Knydnosjoen suussa ja sen satama on paras Kilikian rannikon satamista.

Täällä Hadoram tutustuu **Hypanos Skyyttilaiseen**, Sardesin käskynhaltijan veronkantajaan, joka on Tarson mahtavin mies. Ensimmäinen tapahtuu Hypanos Skyyttilaisen huoneessa hänen lojuessaan alasti leveällä lavitsalla öljystä kiiltävänä ja kaksi kuohilaspoikaa hieromassa hänen pakaroiitaan, jotka olivat kuin kaksi saateen turvottamaa viljasäkkiä. Hän on kiinnostunut Hadoramin purppurantekotaidosta (s. 143) ja antaa Hadoramin tehtäväksi laittaa purppuravärjäamo kuntoon. Hadoram saa kaiken tarvittavan aineiston värjäämöön. Hän ystäväystyy **Naherun**, orjienkaitsijan kanssa joka kertoo mm. Hypanos Skyyttilaisen puolisoista viekkaasta **Kottinasta**, johon Hadoram myös tutustuu. Menok paljastaa myöhemmin Hadoramille että Kottina on myrkyttänyt pikku hiljaa miehensä. Hypanos Skyyttilaisen kuoltua ja Hadoramin kieltäytyttyä ottamasta vastaan huoneenhaltijan virkaa Kottinan luona, Hadoram pääsee vapauteen. Hän jättää työnsä ja siirtyy asumaan Hypanos Skyyttilaisen taloon ja järjestää sinne myös Menokille asunnon. Menok jatkaa Kottinan henkilöäkärimä ja valmistaa erikoisia lääkkeitä mm. vanhenemista vastaan (verrattavissa nykyajan keksintöihin ja menetelmiin).

Hadoram pääsee Kottinan seuralaiseksi matkaan Delfoin kuuluisan oraakkelin luo. Hän tutustuu **Ephanos** vaskiseppään joka kutsuu Hadoramin kotiinsa ja ilmoittaa vieraanvaraisuuden olevan niin suuren, että muukalaiselle kestiystävälle kaikki on yhteistä, myös vaimo. Hadoram kuitenkin lähtee kiertelemään kaupunkia tutustuen useisiin pappeihin ja muihin kaupunkilaisiin eikä enää palaa Ephanosin luo.

Hadoram ja Kottina palaavat takaisin Tarsoon ja saavat tietää että Persian valtakunnan pääkaupungista Susasta prinssi **Xerxes**, Dareoksen vanhin poika, jota juutalaiset kutsuivat nimellä **Ahashverosh**, oli noussut valtaistuimelle. Tämän vuoksi juhlia alettiin valmistella eri puolilla maata. Myös Kottinalla oli suunnitelmia uudelleen avioitumisesta ja hän oli valinnut puolisoikseen Hadoramin. Kottina oli laatinut välikirjan jossa hän vapautti avioliiton myötä Hadoramin vapaaksi mieheksi orjuudesta, mutta Hadoram kieltäytyy ja pakenee Menokilta saamansa kullan ja ratsuhevosen turvin. Hän joutuu kuitenkin kiinni ja palaamaan orjaksi Kottinan purppuravärväämööseen kahlehdittuna purppuramyllyn vääntäjäksi. Siellä hän tutustuu orja **Afram Geettiläiseen**, joka kertoo tarinansa ja syyn koston (perhe tapettu ja hän kosta sen moninkertaisesti). Pian Hadoram saa kuulla että Kottina on ruoskittu ja karkotettu kaupungista ja omaisuus takavarikoitu. Jonkun ajan kuluttua Hadoram pakenee Aframin kanssa ja kahden kuukauden kuluttua he ovat Sardesissa, jossa Hadoramin veli Jotam toimii orjakauppiaiden asiamiehenä ja Hadoram alkaa yhä kiihkeämmin ajatella kosta.

Neljäs kirja: Sardes

Sardesissa Afram yrittää hoitaa ennustajan tehtävänsä vaikka hänellä on kosto koko ajan mielessä. Kosta varten hänen ryhmysäuvansa on saanut aina enemmän merkintöjä tapetuista (koston vala oli 30x3 eli tappaa 90 ihmistä). Hadoram tapaa **Mackan**, israelilaisen nuoren naisen jolla on Hadoramin mielestä kohtalonomainen vaikutus häneen tulevaisuudessa. Hadoram tapaa myös **Lydin**, tuomari Paktosin tyttären. Lydi ei häntä kuitenkaan kiinnosta.

Pian Hadoram päätyy työskentelemään kirjuri **Arpaksedin** apulaisena ja hän tapaa taas Menokin. Afram löytää Hadoramin ja pian he molemmat joutuvat vankilaan – Aframin 89 kostonvalan eli murhien toteuduttua (yksi jää puuttumaan!). Afram saa tuomionsa ja Hadoramkin halutaan tuomita mutta ylikäskynhaltija antaa Hadoramin kertoa tarinansa. Hän tapaa uudelleen Mackan, jonka kanssa käy uhrialttarilla. Lopulta hän vapautuu ylikäskynhaltijan toimesta lopullisesti orjuudesta saaden vapaustodistuksen sinetillä vahvistetun.

Hän kuljeskelee vapaana miehenä ja huomaa eräässä liikkeessä tutun näköisen sinettisormuksen – entisen sormuksensa ja ostaa sen itselleen. Hän tietää veljensä olleen kaupungissa lyhyen aikaa sitten.

Hän kiertelee viimeinkin vapaana miehenä uuden tuttavuutensa Asurban kanssa kuunnellen mielenkiintoisia sotatarinoita ja tutustuen kivistä kirjoituksiin.

Seuraavana päivänä käskynhaltijan rahainvartijan luota palatessaan hän tapaa sattumalta vanhan lapsuudenystävänsä **Mattanin**, joka alkaa kertoa menneitä tapahtumia Tyyrosta Hadoramin lähdön jälkeen. Hadoramin isä on kuollut 3 vuorokautta Hadoramin lähdön jälkeen. Hadoramia oli yritetty tavoittaa tiedolla mutta häntä ei ollut löydetty, ei myöskään veljeään Jotamia. Pian oli tullut Hafram Edomilainen Tyyroon ja esittänyt äidille kauppakirjan, jolla Hadoram oli myynyt kaiken isältä perimänsä omaisuuden tuhannella hopeatalentilla hänelle. Kauppakirja oli sinetillä vahvistettu ja oppineet totesivat sen lopulta oikeaksi. Tämän jälkeen äiti menehtyi suruun vaikka kuolinvuoteellakaan ei uskonut Hadoramin syyllisyyteen. Ester oli myös palannut holhoojansa luokse ja ilmeisesti avioitunut korkean hovivirkailijan kanssa.

Tämän jälkeen Hadoramista tulee ylikäskynhaltija **Artafernesin** kirjuri vanhin. Hän pääsee kuuntelemaan kuningasten kuningasta **Khsajarsaa** (oli tavallaan etuoikeus päästä kuulemaan kuningasta). Mattan pääsee esittelemään tietoaan kuninkaalle. Uutta sotaa valmistellaan.

Hadoram avioituu Mackan, israelilaisen nuoren naisen kanssa. Hadoram tapaa taas sattumalta veljensä Jotamin, joka kauhuissaan pakenee havaittuaan Hadoramin. Monien vaiheiden jälkeen Hadoram nimitetään armeijan ylimuonitusmestariksi ja kuninkaalliseksi tavaranhankkijaksi. Hän tapaa matkalla Kottinan, josta on tullut sotilaiden sulostuttaja. Matkaa tehtiin suuren armeijan joukolla läpi Trakian ja Makedonian, oltiin Hellaan sodassa.

Viides kirja: Susa

Susassa Hadoram saa kuulla vaimonsa Mackan kuolleen synnytykseen. Hadoram alkaa vaurastua, pian hän omistaa oman kauppahuoneen, kirjureita, orjia ja avaran toimistohuoneiston vastapäätä kuninkaallista linnaa. Orjatar **Nerite** hoitelee isäntäänsä mielellään. Kuningas Xerxes on palannut Sardesista ja hän järjestää suuret voitonjuhlat palatsissaan, jonne Hadoram myös saa kutsun. Kuningatar **Vasti** pitää samalla aikaa omat juhlat palatsissaan. Kuninkaan vieraat toivovat näkevänsä kuningattaren, maailman kauneimman naisen tanssimassa juhlissa ja sanansaattaja lähetetään häntä hakemaan. Vasti kuitenkin kieltäytyy ja tämän vuoksi hänet syrjäytetään hallitsijattaren paikasta. Kuningas alkaa etsiä itselleen

maailman kauneinta naista ja lopulta kuningas suuren valinnan jälkeen valitsee itselleen Esteristä uuden kuningattaren.

Hadorak ehtii tavata Esterin ennen hänen pääsemistään kuningattareksi ja toteaa hänen kylmenneen ja tulleen kovaksi. Rakkaus on kadonnut.

Susassa alkaa juudealaisille kauppiaille tulla vaikeuksia kaupankäynnissä. Lopulta kuningas antaa viestin, jossa varuskuntien päälliköitä käsketään kiinniottamaan ja surmaamaan kaikki valtakunnan juudealaiset. Hadoram saa juudealaisilta valtuutuksen pyrkiä toimimaan asian perumiseksi. Hän pääseekin Esterin puheille ja ilmaisee tahtonsa hänelle. Esterhän on itse juudealainen. Ester lupaa puhua juudealaisten puolesta. Esteristä on tullut kuningatar **Hadassa** hän hänen entisestä holhoojastaan **Mardokaista** neuvosmies. Esterin kautta surmaamiskäsky saadaan peruttua.

Hadorak tapaa vielä Kottinan tehdessään villakauppoja. Hän vapauttaa Kottinan orjuudesta.

Hän tapaa vielä **Theodotan**, joka on suuren Ksatrian rahalaitoksen johtaja. Hän näkee kuningasparin ja toteaa entisen Esterin kadonneen, muuttuneen kovaksi.

Hadoramin omaisuus on erään Arpaksadin rahalaitoksessa, joka tekee vararikon ja Hadoram menettää omaisuutensa (taskussa olevia kultakolikoita lukuun ottamatta).

Hän tapaa veljensä Jotamin, joka on spitaalinen (nenän kohdalla aukot etc). Hadoramin viha ja kosto veljeään kohtaan katoaa. Hän tekee veljensä kanssa sovinnon, antaa kaiken anteeksi ja vie hänet spitaalisten saarelle kustantaen veljen loppuelämän siellä.

Hän tuntee viimeinkin olevansa vapaa.

Kävin yksinkertaisesti juonen läpi, jonka jälkeen keskusteltiin kirjasta. Kirja ei ollut ollenkaan helppo lukea. Se vaati keskittymään aivan toisella tavalla kuin lukiessa vaikkapa kaunokirjallista käännöskirjaa. Kirja on historiallinen romaani ja mielestäni Aarne Haapakosken pääteos. Toisaalta muita hänen historiallisia romaanejaan en ole vielä lukenut! Hän on kuvannut historiallisia tapahtumia ja paikkoja hyvin todentuntuisesti. Hänen tietämyksensä raamatusta ja yleisestä historiasta on monipuolinen. Jo alku - profeetta Hesekielin kirjoitukset ja siinä olevat tapahtumat ja henkilöt – kuinka hän kiteyttää kirjan sanoman ja tapahtumat paikkoineen näihin sanoihin. Hän on tutustunut aiheeseen kunnolla. Juoni kulkee jouhevasti tapahtumista toiseen. Hän on keskittynyt historiallisiin tapahtumiin ja henkilöihin – historiallisia paikkakuntia ja hallitsijoita, eri ammatinharjoittajia ja erilaisia työmenetelmiä (esim. purppuranteon selvitys). ---- Hän on kuvannut lääkäriystävänsä Menekin tekemiä kokeita uusista hoitomenetelmistä moniin vaikeuksiin, kuin ne kokeet olisivat tehty tänä päivänä! (nuorennuslääkkeitä etc.)

Mielestäni kirjassa tulee hyvin esille hyvän ja pahan taistelu ja lopulta hyvän voitto ja se, että kosto ei kannata. Pelkästään mammonalla ei myöskään saada pysyvää onnea. Rehellisyys kannattaa.

Hadoram on kuvattu luonteeltaan melko pehmeäksi, rehelliseksi, hyväuskoiseksi, luottavaiseksi, vähän leppäsuksi, oikeudenmukaiseksi ja paljon muuta!

Veljien suhteessa tulee esille symbolisesti raamatun vertaus tuhlaajapojan paluusta, vaikka kyse onkin veljistä.

Naissuhteissa Hadoram on melko pehmeä, saamatonkin.

Mielestäni kirja on jännityskirja, seikkailukirja ja rakkausromaani. Fakta ja fiktiota! Kirjoittaessaan Ranskan perintöprinssistä ennen Purppurantekijää, Haapakoski on tutustunut hyvin kuninkaallisten ja hovien elämään, joka tulee esille Purppurantekijässä. Moni suomalainen on tottunut kuullessaan Aarne Haapakosken nimen tai paremminkin Outsiderin nimen, että kyse on kevyestä jännityksestä, ilottelusta, jopa riillumareista. Purppurantekijän, historiallisen romaanin luettuaan alkaa arvostaa kirjailijaa aivan toisella tavalla. Jos kirja on kirjoitettu alustavasti jo nuorena, jolloin sen käsikirjoitus on kadonnut Pariisissa – tuntuisi mielestäni todennäköiseltä että hän on pystynyt täydentämään tietoja uudelleen laatimaansa käsikirjoitukseen melko lailla. Ehtihän hän tuossa välillä työstää valtavan määrän kirjoja, lehtijuttuja, elokuvakäsikirjoituksia ja matkustaa ja lukea sekä oppia paljon uutta.

Purppurantekijä on niin vaikuttava historiallinen romaani, että se vaatii usean lukukerran, jotta sen monimerkityksellisyys tulisi tajuttua. Vertaus Sinuhe Egyptiläiseen on mielestäni paikallaan. Molempien kirjailijoiden tietämys ajasta, paikasta, tavoista ja uskomuksista on valtava. Molemmat paneutuvat aiheeseen syvällisesti.

Aarne Haapakosken tuotanto kiinnostaa tämän kirjan myötä yhä enemmän ja siihen tekee mieli tutustua paremmin tulevissa lukupiireissä.